

Rættarsamfélagið í USA og McCarthyisman

2. partur

Í roynd at verja grundlógina beint eftir seinna heimsbardaga, breyt amerikanski staturin tey mest grundleggjandi rættindini, tað sum amerikanar helst vilja vörumerkja seg við, nevniliga rættur hins einstaka at virka, at hava politiska áskoðan, at mótmæla, at vera tryggur og vardur av dómstólunum. Fyrsti partur er lýsing av bakgrundini hjá amerikanska samfelagnum og grundlógini. Dømi eru síðani har tað amerikanska rættarsamfélagið hevur havt trupulleikar at liva upp til prinsippið viðvíkjandi trygd hins einstaka

Litt fólk atkvøða í statinum Louisiana. Tað var ikki fyrr enn aftan á borgararættarlógina í 1964, at tú fekst slíka mynd úr Suðurstatunum - hóast tey littu alment høvdu havt atkvøðurætti síðani borgararkriggið

SONJA JÓGVANSDÓTTIR

Í 1948 vóru røddir frammi, ið tosaðu um at banna kommunistaflokkinn í USA, og flest allir limir í nevndini, ið hevði við ó-amerikansk virksemin vóru fyrri hesum. Teir samdust um at ákæra 12 limir í kommunistaflokkinum fyrri samansvørging við atlitni at tosa fyrri einari kollvelting (*conspiracy to advocate*). Kommunismenir høvdu nógvar marginalar ímóti sær. Nevningasamansetingin var undrunarvernd tí, hon avspegladi ikki fólkasamansetingina. M.a. vóru svørt, arbeidari og fátøk ikki umboðað. Harumframt var ein nevningur, ið kanska ikki var heilt óvilðadur. Hesin hevði skrivað bók, ið kallaðist *Vit mugu berjast kommunismuna til avlív*. Dómarin hevði eisini ofta úttalað seg sera anti-kommunistiskt, bæði áðrenn og meðan rættargongdin fór fram. Tað vóru hópin av vitnum, sum vóru

fyrirverandi kommunistar og fólk FBI hevði flættad inn í kommunistafelagskapin. Hesi søgdu, at tey innanfyri flokkinn høvdu lagt dent á at fella stjórnina við valdsnýtslu. Kommunismenir vardu seg við at vísa til hvat floksskráin segði, nevniliga at tey ætlaðu at vinna val fólkareðslu, og síðani færa sosialismu í USA, heilt í trád við fólkareðslu og grundlógina. Eitt annað vitni, fyrirverandi kommunistur Louis Bundenz, segði, at tú ikki kundi lita á úttalili hjá einum kommunisti, tí hesi vundu altíð sannleikanum og talaðu í líknisum. Tí var alneyðugt at siggja burt frá øllum, kommunistarnir vardu seg við. Rættargongdin var eisini ofta nervað av, at dómarin gav teimum ákærdu ella sakførarum teirra stuttar fongsulsrevsingar fyrri at vanvirða rættin. Áðrenn nevningarnir skuldu geva teirra útsögn av rættarmálinum vísti dómarin

teimum á, at har klárt var framkomin ein vandamikil støða (*clear- and-present-danger situation*). Dómarin hevði við hesi útsögn í grundini longu dømt í málunum. Nevningarnir søgdu kommunistarnir vera sekar. Teir fingu 5000\$ í bót og 5 ára fongsulsrevsing. Aftaná at hægstirættur hevði staðfest dómin, vóru fleiri kommunistar ákærdir. Tá ein tíð var liðin, vóru fólk ákærdir fyrri at verða kommunistar. Nøkur ár seinni steig eitt vitni fram og segði, at FBI hevði sagt teimum hvat teir skuldu siga, fyrri at fella kommunistarnir. Hetta vitnið var steynt og dømt fyrri vanvirðing av rættinum, men fongslaðu kommunistarnir fingu ikki sakina uppáftur. Hetta var sagt verða ein samansvørging millum vitni og innistongdar kommunistarnir. Her eru fleiri grundlógarbrot framd í rættargongdini móti teimum ákærdu kommunistunum. Fyri tað

fyrsta var nevningasamansetingin undarlig, ein nevningur var kommunistahatari, tessvegna innhabilar. Dómarin úttalaði seg anti-kommunistiskt fleiri ferðir og tá nevningarnir skuldu fara at avsga dómin, ávirkaði dómarin teir. Tað er eisini greitt, at FBI hevði inn-savnað "vinarlig" móguliga fólksk vitni. Útsögnin hjá tí eina vitninum ber greitt bót um tað. Her kunnu staðfestast fleiri brot á rættargangslógina, og tað varð sakin ikki uppafturtikin.

Grundlógarbrotini

Tá fólk seinni verða tikin, tí tey eru kommunistar, er tað greitt brot á fyrstu greinina í Bill of Rights, tí tað er m. a. talu og trúarfrælsi í USA. Her átti tað almenna at verið drigið til svars fyrri brotini á grundlógina, men hetta var ikki gjørt. Tvørturímóti. Var tað nakar, ið talaði at, varð hesin merktur "soft on communism" ella "fellow - traveller." Her er

íbirt ein ónd ringrás, ið er sera torfør at bróta upp úr. Í hesum dómunum og partvis tí um Sacco og Vanzetti siggja vit at stjórnin setur nakrar karmar fyrri, hvat tú kanst hugsa og gera. So leingi tú heldur teg innanfyri karmarnar, sum jú ikki eru í grundlógini, er í lagi. Tú vart jagstraður so skjótt tú breyt úr karmunum, ella at tú stóðst uttanfyri. Olmsted sakin var eitt fordømi fyrri, at telefonavlytting var loyvd og var fullgott próvtílfar. Hægstirættur metti ikki at gingið var ov nær privatlívinum. Sacco Vanzetti sakin var eisini dømi um at prógvast skuldi ikki nágreiniliga at tú vart sekur, hóast hetta stendur nágreiniligt í grundlógini. Tað tyktist meir sum hesir skuldu prógva, at teir vóru óseki. Sakin um kommunistarnar vísti eisini greitt, at rættargangslógin ikki var nágreiniliga fylgd. Sæð var burtur frá at ein nevningur og móguliga eisini dómarin var ógegnur, og at vitni var falskt. Døminu um tey svørtu undir "Jim Crow" vísir eisini hvussu rættarsamfélagið tolererar mismuni á fólki og at øll ikki eru líka fyrri lógini. Hesi døminu vísa tí rættuliga greitt, at rættarskipanin hevur havt nakrar trupulleikar at tryggja hin einstaka mótmegistatunum.

McCarthyisman og McCarthy

Fyri at kunna lýsa bakgrundina hjá McCarthyismuni er neyðugt at allýsa ismuna so dánt og kanska siga eitt sindur um persónin McCarthy. McCarthyisman og persónurin McCarthy mugu rokast sum tvey fyrbrigdi. McCarthy legði navn til kommunistajakstranina, tí han brúkti hana sera nóg. Men at siga hann var upphavsmaður til hana, og at McCarthyisman er samlik við persónin er, eftir mínum tykki, skeiðt. McCarthy kom úr statinum Wisconsin. Hann var útbúgvin sakførari, var dómarí frá 1938 - 46. Í hesum tíðarskeiði var hann eisini eitt skifti í herinum, uttan tó at gera veruliga hertænastu. McCarthy var valdur senatorur 1946, frá hann kom í senatíð til 1950 var hann sera litið virkin í senatunum. Um hetta mundið fór hann at hugsa um komandi valstríðið. Av tí at hann var sera illa umtøktur í USA, noyðdist hann at finna okkurt gott valagn.

Hetta gjørdist kommunismen, sum fólkíð ræddust sera nóg. Tí, legði hann komandi ári alla sína orku í at vísa á, hvussu "innfiltrerað" amerikanska samfélagið var av kommunismum. Frá einans at hava nýtt kommunistaræðsluna sum valagn, gjørdist hann heilt bitin av at koma við pástandum um kommunistiska áriníð. Tað vóru fleiri politikarir sum nýttu kommunistaræðsluna og veruliga trúðu at samfélagið var gjøgnumsgjald av kommunismum. Tað vóru tó ikki allir so radikalir sum McCarthy. Hansara framferðarhátur var at koma við

ræðandi útsögunum um persónar og felagsskapir, um hesir vóru afturvísir ella prógvaðir ósannir, fann hann nýggjar kommunistasakin, inntil hann 1954 fall. Hervið er ikki sagt at McCarthyisman doyði út.

Kommunistabakgrundin í USA undan 1945

Kommunistahóttanin birtist 1917 við kommunistisku kollveltingini í Russlandi. Áðrenn hetta var kommunistan bert nevnd ein utopisk hugmyndafrøði. Í USA hevði ríkisstjórnin ilt við at góðtaka nýggja stýriháttin, og tað gingi eisini 16 ár áðrenn USA formliga góðtók "nýggja" Sovjetsamveldið. Hetta hendi aftaná at Roosevelt var insettur sum forseti í 1933. 1919/20 fóru tær fyrstu útreisingarnar ímóti "ó-amerikanskum elementum" í gongd. Um hetta mundið vóru nógverfóll. Verkfallsleiðararnir vóru fyrri tað mesta kommunistar/ sosialistar. Russiska kollveltingin og hópurin av bumbubrestum í USA vóru bakgrundin fyrri fyrstu veruligum kommunistaforyfgingunum í 1919/20. Tey, ið tikin vóru, høvdu onga rættartrygd. Um 6000 kommunistar vóru handtiknir, herav vóru 500 sendir av landinum. Hetta hevði eisini við sær at lógarfest var, hvussu nógvar flytara USA loyvd inn í landið. Verkfallsbann var eisini sett í gildi. Í 20-árunum var annars sera litið at hoyra um kommunistar í USA. Her stóðst annars stríð av sosialum spurningum so sum svørt/hvít og innflytara/innføddum. Vend kom ikki í fyrrenn Roosevelt varð valdur sum forseti í 1932. Hann, mótmegist laizess-faire politikkinum í 20-árunum, legði seg uppi privata arb. marknaðin, tá tað var neyðugt. Ymiskar stuðulskipanir vóru gjørdar fyrri vinnulívið. Grunnar, ið kundu tryggja teimum gomlu og arbeidsleysu, vóru settir á stovn. Verkfalgelið fingu loyvi at virka, somuleiðis tað at fara í verkfall. Hesi rættindi vóru eisini nóg nýtt serstakliga áðrenn 2. heimsbardaga. Hetta hevði eisini við sær, at kommunistar og sosialistar stuðlaðu Roosevelt. Tí var politikkur Roosevelt skírdur kommunist-vinarligur. Konservativu kreftirnar í umboðsmannatinginum samtyktu, at í seta The Un-American Activities Committee of the House of Representatives (HUAC) á stovn. Henda nevnd skuldi kanna, at sløg av totaliterum maktum ikki fingu fótin fyrri seg í USA. Hetta var ein verja av grundlógini og teimum amerikonsku megireglunum (prinsippunum). Tí máttu tey alment settu ikki vera limir í felagsskapum, ið vildu koppa stjórnina. Kommunismaræðslan gleið nakad í baksýni, tá USA fór uppí annan veraldarbardaga, og var í samgongu (alliance) við m. ø. "reyða figgindanum" úr eystri.

framhald